

BİR BAŞKA CANLI FOTOĞRAFLAR

Serpil Yıldız

"..... Bir kenarı yurtık, üzeri çizik dolu, ve sararmış bir fotoğrafı baktığı.
Büyükbaba'nın ufak tefek görüntüsünün aksine, ifadesindeki gurur hayret vericiydi."

"..... Duvarda askerlerin fotoğrafları asılıydı. Vietnam'da, kaybedilmekte olan bir savaşın
askerleriydi onlar."

"..... Fotoğraf olmaktan çıkıp sanki yaşamın bir parçası oluyor ve"



Ne çok karşılaştığımız böyle ifadelerle kitaplarda, öykülerde, şarkılarda,
makalelerde ya da çeşitli söylemlerde.
Bazen hüznün, korku, yorgunluk bazen de neşe, sevinç, mutluluk anlatırlar.
Yaşamımızın her yerindedir onlar. Onlar, yani fotoğraflar...



Daha icadedildiği günlerde resmin konumunu zorlayan fotoğraf, kişinin kendi görüntüsünü elde edebilmesinin en yaygın, en kolay ve en ucuz yolu olageldi. Kendini resamlara resmettiren aristokrat ve burjuvalara inat, sıradan insan da kendi görüntüsüne sahip olmanın cazibesini farkettiler fotoğrafı. Resimden gelen alışkanlıkla öncelikle portreler yaygınlaştı. Sonra arka planı manzara olan görüntüler oluştu. Derken fotoğraf çekmeyi amaç edinen geziler başladı. Ya da gidilen her yere bir fotoğraf makinesi taşınır oldu. Mutluluk, hüznün, heyecan, utanç, korku, gurur gibi duygular da yer almaya başladı fotoğraflarda. Önce haber, belge, bilgi, sonra da sanat oldu ve içinden yeni sanatlar doğurdu. Bazen iyi bir yalan, bazen de gerçeğin ta kendisiydi. Başlangıçta bazı ressamın, resimlerini yapmada araç olarak kullandıkları fotoğraf, zamanla Mars'ın ve uzayın derinliklerinden görüntüleri tüm dünyaya izletecek denli büyük güç gösterileri yaptı. Bu haliyle de, yaşamımızdaki yerini almada doğrusu hiç zorlanmadı. Sanat - teknoloji, teknoloji - sanat salınımı giderek daha da karmaşıklaşarak gelişti.

Görüntünün bu kadar kolay elde edilebilir olması, fotoğrafların sayıca her geçen gün artmasına ve yeni tutkuların doğmasına neden oldu. İnsanoğlu zamanla, yaşadığı sıradan anların bile görüntülenmesi için yanıp tutuşur hale geldi. Fotoğrafçılık bazıları için sadece bir merak, bir tutku, bazıları için bir meslek, zanaat, bazıları içinse bir sanat dalı oldu. Fotoğraf artık sadece evlerde

saklanır bir malzeme olmaktan çıkıp barınabileceği yeni yerler aradı; bu sayede fotoğraf arşivleri, ajansları ve fotoğraf müzeleri kuruldu. Üstelik fotoğrafik malzemelerin korunması, bilinen arşiv teknikleriyle depolanan diğer belgelerin korunması işleminden çok daha zor ve karmaşıktı.

Doğal olarak, fotoğraf yaşına yaş kattıkça ömrünü uzatmanın yollarını da aradı. Çünkü fotoğrafın üretim aşamasında kullanılan tüm malzemeler çok hassas, dış etkilerden olumsuz etkilenen, dayanıksız ve kırılabilir türdendi. Resimle kıyaslandığında, fotoğrafın ömrünün, korunma koşullarına bağlı

olarak çok kısa olduğunu farketmek, öyle pek de uzun bir zaman almadı. Özellikle fotoğraf işleme sırasında yapılan hataların fotoğrafın ömrüne olan etkisi çok çabuk farkedildi. Fotoğrafla her düzeyde uğraşan ya da ona ilgi duyan herkes, hem üretim hem de koruma aşamalarında, yeterince özen gösterilmediği takdirde, fotoğrafın varolamayacağını öğrendi. Gelişen teknoloji bu ömrü neredeyse sonsuza kadar uzatsa da, yeni teknolojilere çeşitli nedenlerle yabancı kalanlarla, eskileri saklamaya meraklıların fotoğrafın yaşamına nasıl katkı yapacaklarını bilmeleri çok önemli.



Hangi nedenlerle saklarsak saklayalım, doğru işlenmiş bir fotoğraf filminin ya da kart baskısının ömrü, saklanması için gerekli malzemelerin seçiminin tutun da bulundurulduğu ortamın koşullarına kadar, düşünülmesi gereken birçok etkene bağlıdır.

Bir fotoğrafın ömrüne ömür katmaya geçmeden önce, aslında çoğumuzun bildiği bazı temel noktaları yeniden gözden geçirmekte yarar var. Bir fotoğrafın elde edilmesinde kullanılan filmlerin ve kartların aslında emülsiyon destekli taşıyıcı tabanlar olduğu söylenebilir. Taban üzerinde filmlerin ve kartların tabakalı yapısını tamamlama amaçlı, ışığa duyarlı ara tabakalar ve filtre tabakalar yer alır. Bu tabakalar taban ile üstte yer alan ışığa duyarlı emülsiyon tabakası arasında bir çeşit yapıştırıcı görevi de yaparlar. Işığa duyarlı emülsiyon tabakası jelatin içerir. Türkçe'de "duyarkat" diye adlandırdığımız bu jelatinli tabaka, fotoğrafa ilişkin tüm bilgilerin tutulduğu, ya da başka bir deyişle görüntünün hapsedildiği yerdir.

Hem filmlerin hem de kartların farklı malzemeler içeren tabakalardan yapılmış olması önemlidir. Film ya da karttaki tabakalardan birinin bir nedenle zarar görmesi, fotoğrafın tümüyle zarar görmesi demektir. Ayrıca bir fotoğraf filminin ya da kartının saklama, koruma ya da arşivleme -nasıl adlandırırsak- koşulları fotoğrafın ömrünü doğrudan belirleyen unsurlardır. Saklama sırasında istenmeyen koşulların birarada olması halinde, ister film (pozitif ya da negatif) ister kart baskı olsun fotoğrafların yaşaması neredeyse olanaksızdır. Şimdi fotoğrafın doğasıyla çatışarak ömrünü bu denli belirleyebilen koşullara bir göz atalım.

Sıcaklık ve nem

Fotoğrafların saklandığı ortamlardaki sıcaklık ve nem oranları çok önemlidir. 21°C'yi aşan sıcaklıklar, % 60'ı geçen nem oranları kesinlikle büyük tehlike yaratır. Gün içinde ani

sıcaklık değişimlerine uğrayan çatı katları, çok güneş alan odalar ya da nemli olma riski çok yüksek bodrum katları, banyo ya da mutfak dolapları vb. ortamlar tercih edilmemelidir. Böyle ortamlar jelatin içeren duyarkat tabakası için zararlıdır. Duyarkatın organik yapısı, yüksek sıcaklık ve nem koşullarında, içinde küf ve mantar gelişimine yol açar. Bu gelişimse duyarkatın yumuşayarak yapışkan bir hal almasına, taşıyıcı tabanın da kıvrılarak bozulmasına neden olur. Sıcaklığın ve nemin çok düşük olduğu tersine durumlardaysa duyarkat çatlar, ana taban kırılır. Bu yüzden nemin denetim altında tutulabildiği düşük sıcaklıklı yerler, fotoğrafların korunması için ideal sayılabilecek ortamlardır.

Kimyasal işlemler

Fotoğraf filmleri ya da kart baskıları doğru kimyasal süreçler işletilerek elde edilememişlerse, zararlı olabilecek kimyasal maddeleri içlerinde barındırırlar. Siyah/Beyaz (S/B) fotoğraflarda görüntüyü oluşturan gü-

müşle etkileşerek sepyalaşmasına (kahverengiye dönüşmesine) neden olan bu kimyasallar gümüş ve sülfür bileşikleridir. Gümüş bileşiklerinin zamanla gümüş sülfat bileşiklerine dönüşmesi fotoğrafın sadece renklerini değiştirmekle kalmaz, aynı zamanda solmasına da neden olur. İşleme hataları nedeniyle fotoğraf malzemesi üzerinde kalan kimyasal atıklar, sıcaklık ve nem gibi dış etkilerin olumsuzluklarını daha da artırır. Bu nedenle, özellikle film geliştirme işlemlerinin güven duyabileceğiniz profesyoneller tarafından yapılması, ya da mutlaka kendiniz yapacaksanız, bütün işlemlerin üretici firmanın önerileri doğrultusunda yerine getirilmesi çok önemlidir.

Hava kirliliği ve buna yol açan maddeler

Hava kirliliğinin yoğun olarak yaşandığı yerlerde fotoğrafla uğraşan kişilerin de onaylayacağı üzere, havadaki pek çok madde; sülfat bileşikleri içeren oksitleyici gazlar, boya ve vernik uçucuları, klor ve amonyak gibi temizlik ajanları, sigara dumanı, eksoz gazı, tuzlu deniz havası ve diğer ağır tozlar, fotoğraflara zarar verebilir. Ayrıca, fotoğraf malzemelerinin havayı da kirleten bu maddelerin daha yoğun olduğu (örneğin yeni boyanmış bir oda ya da temizlik malzemelerinin bulunduğu bir dolap gibi) ortamlarda tutulmaması gerekir.

Ultraviyole Işık

Doğrudan güneş ışığı ve floresan ışığı fotoğraf üzerindeki görüntü için çok zararlı olabilir. Bu durum, özellikle de ışığa maruz kalan renkli fotoğrafların çok çabuk solan boyalar içermesi nedeniyle daha da etkilidir. Aslında, S/B ya da renkli bütün fotoğraflar bu tür ışıklardan uzak tutulmalıdır. Tungsten ışığın floresan ışığa göre daha güvenli olduğu söylenebilir.



Kötü kullanım

Fotoğrafların zarar görmesindeki bir başka temel unsur, kişisel kullanımlarımızdaki dikkatsizliklerimizdir. Film ve kartlardaki emülsiyonlu yüzeylere hiç bir nedenle dokunulmama, fotoğraflar eğilip bükülmemeli, katlanarak kırılmasına yol açılmamalı ya da çizilmemelidir. Ayrıca mürekkep, zımba, ataş, zamb vb. yapıştırıcılar da, kullanım biçimlerine göre, tehlike yaratarak fotoğrafa zarar verebilirler.

İçinde yaşadığımız kent koşulları ve bütün bu olumsuz etkiler biraraya geldiğinde fotoğrafların yaşamlarını sürdürmekte ne kadar çaresiz olduklarını üzümlerle yeniden keşfederiz. Bu noktada anımsanması gereken üç ana unsur bir kez daha karşımıza çıkar: Fotoğraflar "yaşayan" varlıklar-

dır; yaşam süreleri korunma biçimlerine bağlıdır; koruma bilgi ve çok çaba gerektirir. Ancak fotoğrafik korumanın yollarını öğrenmek, fotoğraflara yardım edeyim derken çok daha fazla zarar vermeye yol açacak denli sıkıcı, zahmetli ve sabır isteyen bir iş haline dönüşebilir. İşin sıkıcı tarafını bir kenara atıp, planlı bir akışta sabırla çalışmak, yapılacak en doğru seçimdir.

Değindiğimiz koşullardan kaçınmanın yanısıra amaca uygun saklama yöntemlerinin seçimi ve doğru malzemelerin kullanımı da fotoğrafın ömrüne katkı yapacaktır. Arşiv olarak seçilen ortam çok önemlidir. Burada sıcaklık, nem oranı, ışık ve hava kirletici maddelerin olabildiğince kabul edilebilir seviyelerde tutulması ve yaratılan atmosferin sürekliliği sağlanmalıdır.



Film ve Kart Tabanları

İster film isterse kart olsun, fotoğraf malzemeleri dayanıklı bir taşıyıcı tabana gerek duyarlar. Filmlerde bu taban polietilen bileşikler içeren saydam selüloz triasetat ya da asetat-butirattan oluşurken, bazı S/B fotoğraf kartlarının yumuşak, kimyasallara dayanıklı beyaz bir madde olan barit ile kaplanmış tabanları vardır. Bu kartlar "barit kartlar" ya da "FB kartlar" (FB=Fibre Base: elyaf taban) olarak adlandırılır. Diğer fotoğraf kartlarında taban olarak, her iki tarafı kimyasalların ve suyun nüfuz etmesini önleyen beyaz polietilenle kaplanmış, ince bir kağıt tabakası kullanılır. "RC

kartlar" (RC= Resin Coated: reçine kaplı) olarak isimlendirilen bu kartlar, tabanlarının suya ve kimyasallara dayanıklı olmasının yanısıra işleme sürelerinin de daha kısa olması nedeniyle yaygın olarak kullanılmaktalar.

En önemli tabakalar, gerçekte fotoğrafa ait bilgiyi içinde taşıyan ışığa duyarlı emülsiyonlardır. Jelatinden oluşan bu tabakalar, içlerinde homojen olarak yayılmış; S/B malzemeler için gümüş halojenür kristallerini ve renkli malzemeler için, geliştirme sırasında renklerin oluşumunu sağlayan, ilave renk birleştiricilerini barındırırlar.

Diğer tabakalar sonucu çok dolaylı olarak etkilerler; mekanik zararlara ya da ışık kaçaklarına karşı görüntünün korunması gibi yararlarının yanısıra, görüntü kalitesine katkıda bulunan kimyasal ve optik denetleme işlevleri de vardır.

Tanımların çok basitleştirilerek yapılmasına karşın, modern fotoğraf malzemeleri fazlasıyla karmaşık yüksek teknoloji ürünleridir. Bunlardan bazıları, özellikle de bazı renkli filmler, on ya da daha fazla sayıda olağanüstü incelikte tabakalar içerirler. Aslında çok az üretici firma bu karmaşıklıkta ürün geliştirme ve üretme yeteneğindedir.



Film

Duyarkat kalınlığı:

3 - 13 µm

Taban kalınlığı:

35 mm film: yaklaşık 120 µm

roll film: yaklaşık 95 µm

tabaka film: yaklaşık 175 µm

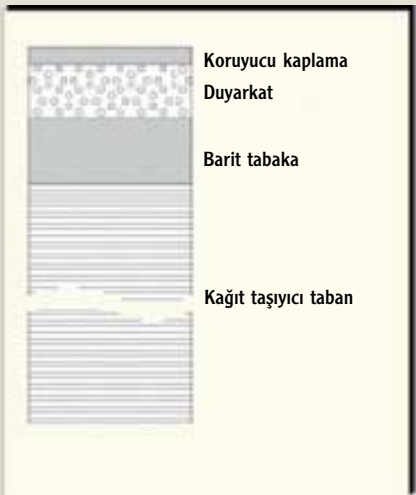


RC kart

Duyarkat kalınlığı: yaklaşık 8 µm

Taban kalınlığı: yaklaşık 250 µm

S/B film ve kart tabanlarının yapısı
(RC- ve barit kart tabanı)



Barit kart

Duyarkat kalınlığı:

yaklaşık 8 µm

Taban kalınlığı:

Çiftli: yaklaşık 260 µm

Tekli: yaklaşık 150 µm



Bir genel kural olarak, fotoğraf filmleriyle kart baskıları asla bir arada olmamalı, kendi içlerinde de birbirlerine değmemelidirler. Çünkü birbirlerine yapışarak ayrılmaz hale gelebilirler.

Ayrıca işleme hatası nedeniyle üzerinde kimyasal atık kalan herhangi bir baskı, yakınındaki diğer baskıları da olumsuz etkiler. Film ve kart baskıların herbiri ayrı bir zarf ya da asitsiz poşet içinde

korunmalıdır. Paspertulu kart baskılar varsa, arşivde kaldıkları süre boyunca aralarına asitsiz plastik ya da kağıt araçlar konulmalıdır. Zarflanmış ya da poşetlenmiş film ve kart baskılar asitsiz arşiv kutularına konularak yerden yüksek raflara yerleştirilmeli ya da emaye kaplı çelik dolaplarda saklanmalıdır.

Alışıldık biçimde, bir fotoğraf albümünün tercih edilmesi durumunda, seçim çok büyük bir dikkatle yapılmalıdır. Satılan pek çok fotoğraf albümü, alay edercesine, fotoğrafa zararlı malzemelerden üretilmektedir. Albüm satın alacağınız zaman, satıcı firmaya seçtiğiniz albümün güvenilir malzemelerden yapıldığını sormayı unutmalısınız.

Fotoğraflarını daha ileri düzeyde korumaya gerek duyanlar için çok daha akılcı başka bir yöntem de, henüz iyi durumda olan fotoğrafların kopyalarını yapmak ve gerek duyulduğunda bu kopyaları kullanmaktır.

Fotoğraf Temizleme ve Sağlama Üzerine Öneriler

Fotoğraflarla çalışmaya başlamadan önce, temizlik işleminin de kendi özgü riskler içerdiğini kabul etmek ve bu kabulde temizleme teknikleri hakkında bilgi edinmek önemlidir. Temizleme işlemi her bir kart baskısı, negatif ya da pozitif film için, kendilerine özgü gereksinimler de göz önünde tutularak, tek tek yapılmalıdır.

Önemsemediğiniz bir fotoğraf üzerinde çalışacaksanız, olası aksilikleri düşünerek, temizleme işlemine başlamadan önce bir kopyasını almalısınız. Ya da başlangıçta daha az önemsemediğiniz başka bir fotoğraf üzerinde çalışmalısınız.

Fotoğrafların temizlenmesinde belirli bir "bilgi eğrisi" vardır. İlk adım, pamuk eldivenlerinizi giyerek elinize aldığınız fotoğrafı tam olarak ve çok dikkatlice gözden geçirmektir. Varsa aşınma, çatlama, küflenme ya da böceklerin verdiği zararlar saptanmalı, sonra duyarlı tutan kağıt ya da film tabakası incelenmelidir. Bu tabakanın sağlıklı olup olmadığını "Kart kağıdı kırılmalı mı? Yumuşama, lapalaşma, parçalanma ya da dökülme var mı? Bir baskı ya da saydam, paspartu ya da çerçeve kalitesi yeterince iyi ve asitsiz mi? Paspertulada ne çeşit yapıştırıcılar kullanılmış?" gibi sorulara yanıt vererek anlamaya çalışmalısınız.

Çoğu temizlik ve sağlama sürecinde, üfleme, toz alma, yıkama, silme, keserek atma, çerçeve ve paspartuları çıkarma, yapıştırıcılardan arındırma ve sonra yeniden çerçeveleme, yapıştırıcı uygulama, rötuş yapma gibi işlemler yapılır. Duyarlı ya da altındaki tabaka yumuşaksa, ufalanıyor ya da pul pul dökülüyorsa, bırakın öteki teknikleri, sadece hava üfleterek yapılacak bir temizlik dahi etkilenmiş alandaki görüntüye zarar verebilir. Böyle bir durumda yapılacak tek şey, hasarlı alan üzerine jelatin yapıştırıcı sürerek bu bozulmayı yavaşlatmaktır. Ancak bazı durumlarda, bu işlemin diğer alanların da bozulmasına yol açacak bir yayılmaya ne-

den olabileceği unutulmamalıdır. Yumuşama, fotoğrafın kritik görüntü karakteristiğini etkilemeyen bölgedeyse, yapılacak en iyi şey o bölgenin kesilip atılmasıdır. Yumuşama ve çürüme çerçeve ya da paspartudan başlamışsa, o zaman fotoğrafı çerçeve ya da paspartudan, doğru yöntemler kullanılarak çıkartmanın kesinlikle tam zamanıdır.

Diğer yandan, duyarlılığın yumuşaması durumu için hava üfleme, en güvenli ve en yaygın kullanılan fotoğraf temizleme tekniğidir. Arşivlemede kullanılacak zarf, poşet, çerçeve vb. malzemelere konmadan önce, hem söz konusu malzemelerin hem de fotoğrafların üfleme yoluyla temizlenmesi iyi bir alışkanlıktır. Deve tüyünden yapılmış ya da eşdeğer yumuşaklıkta tüyleri olan bir fotoğraf fırçasıyla toz almak, en güvenli ikincil tekniktir. Fırçala toz almanın üflemeden daha az güvenli olduğu tek durum, aşındırıcı tozların fotoğrafın yüzeyine itilmesi ve duyarlılığı çizmesi durumudur. Ancak bazen fırçalama, saç örneğinde de olduğu gibi, inatçı sorunların aşılmasında üfleme tekniğinden çok daha başarılı olabilir.

Temizlemek amacıyla çakı ya da benzer sert cisimlerle kazıma yapılmamalı, hele hele duyarlılığa hiç dokunulmamalıdır. Çerçeve, paspartu, yapıştırıcı vb. maddelerin çıkarılmasında ve temizlenmesinde bıçak kullanılabilir. Bir baskıyı paspartu ya da çerçeveden ne zaman çıkaracağımıza karar vermek her zaman kolay değildir. Kalıcı olarak montajı yapılmış paspartu ya da çerçeve, sağlıklı görünüyorsa ve asitsiz olduğuna dair belirtiler taşıyorsa, aynen korunabilir. Çıkarılabilir nitelikte olan paspartu ya da çerçeveler eskime, temizlenememe ya da asitli olma gibi işaretler gösteriyorsa, hemen çıkarılmalıdır. Bu iki uç seçim arasında kalan diğer durumlar, üzerinde tek tek düşünülüp karar verilmesi gereken durumlardır. Bazen etki unsurlarını saptamak ve fotoğraflara zarar vermeden iş yapmayı başarmak ne kadar zor olsa da, risk almadan ileri adım atmak mümkün olmaz.



Tonlama, S/B fotoğraflar da dayanıklılığı artıran diğer yöntem olarak tercih edilebilir. Bu işlem görüntünün metalik gümüşlerini, oksitleyici gazlara dirençli kılan bir yapıya dönüştürür. Tonlama, geliştirme işlemi boyunca yapılır ve sonuçta fotoğraf kahverengimsi - morumsu bir ton alır. Bu işlemin eski fotoğraflar üzerinde uygulanması önerilmez.

Renkli kart baskıların siyah ve beyaz renk ayrımlarını elde etmek için de bir yöntem vardır. Bu ayırım renklerin farklı tabakalarda siyah-beyaz formata dönüştürülmesini sağlar. Bu şekilde arşivlenmiş bir fotoğrafın renkli bir kopyasını elde etmek için matbaa baskısı gerekir, ki bu yöntemin tercih edilebilecek kolaylıkta olmaması, üstelik de fazla harcama gerektirmesi fotoğrafla uğraşanlar adına aslında önemli bir şanssızlıktır.



Fotoğrafların ömürlerine katkı yapacak bazı net öneriler vermek de olanaklı. Örneğin, bir fotoğraf kart baskısını 20-25 yıl yaşatabilmek için gerekenler, kabaca aşağıdaki gibi listelenebilir:

- Bütün fotoğrafları, nerede, nasıl, ne zaman çekildikleri ve içeriklerine ilişkin özet bilgilerle etiketleme alışkanlığı geliştirilmelidir. Yazmada yumuşak uçlu (2 numara) kurşunkalem

ya da özel (karbon ya da çini) mürekkepli kalem kullanmalıdır.

- Önemli olduğu düşünülen fotoğraflar plastik yapıştırıcılar, manyetik sayfalar ya da diğer zararlı zıncık ya da bant gibi yapışkan maddelerden, nasıl temizleneceği öğrenildikten sonra, arındırılmalıdır.

- Yapıştırmada kullanılan malzemelerin PVC ya da diğer zararlı plastik maddeler içerip içermediklerine dikkat edilmeli ve bunların kullanımından kaçınılmalıdır.

- Sadece arşivleme kalitesinde olduğu bilinen plastik ürünler kullanılmalıdır.

- Fotoğrafların arşivlendiği ortamların tozsuz, yaklaşık 19 - 21°C ve % 30-50 arası nemlilikte olmasına ve temiz tutulmasına özen gösterilmelidir.

Çerçeve ya da paspartuyu çıkardığınız zaman artakalan eski zıncık ve yapıştırıcıları da uygun bir yöntemle temizlediğinizden emin olun. Bazen bir çerçeve ya da paspartunun, baskının sonradan ıslatılması yoluyla, kolayca çıkmasını sağlayacak şekilde tasarlanmış olabileceğini de unutmayın.

Yıkayarak temizleme en az iki şekilde yapılır ve her ikisi de ek riskler taşır. Her iki yıkamada da fotoğrafın fiziksel durumu oldukça iyi olmalıdır. Fotoğrafın bütünüyle yıkanmasının söz konusu olduğu birinci yöntem; fotoğrafın bir nedenle kirlenmesi, yeni zararlıların ortaya çıkması ya da arşivleme standartlarına uygun bir kalite sağlanması istendiğinde uygulanabilir. Yıkama, çerçeve ya da paspartu çıkarıldıktan sonra, süzülmuş su kullanılarak ve film ya da kart üreticilerinin önerdikleri yıkama sıcaklıkları ve teknikleri aynen uygulanarak yapılmalıdır. Yıkama sonrası kurutma işlemleri bütünüyle tozsuz ortamlarda ve kıvrılmayı önleyecek koşullar sağlanarak gerçekleştirilmelidir.

İkinci yöntem "noktasal yıkama" olarak adlandırılabilir, çünkü belli bölgelerde yoğunlaşan küfler ya da duyarlı aşındırıcı inatçı tozlar noktasal olarak temizlenir. Bu yöntemde, duruma göre paspartunun çıkartılmasına gerek kalmayabilir de. Mavi ispirto ve iyonlarından arındırılmış suyun yarı yarıya karışımından elde edilecek bir çözelti ve pamuk bir bez kullanılarak, duyarlı üzerindeki kirliliğe dikkatlice temizlenebilir. Temizlik, kesinlikle bastırmadan, çok hafif dokunuşlarla sadece ıslatma ve silmeye yönelik yapılmalıdır. Bu tekniğin kullanımındaki uyarıların dikkate alınmadığı uygulamalarda, göz açıp kapayıncaya kadar geçen kısıtlı zamanlarda bile fotoğrafın nasıl olduğunu görmek son derece üzücü olabilir. Zararlı inatla direniyorsa, temizlik, daha sabırlı olmaya çalışarak, yeniden yeniden ve daha uzun sürelerle denenmelidir. Bu teknik, temizlenmek üzere seçilen noktasal bölgenin etrafında bir halka bırakarak tümüyle yeniden yıkanma gereksinimi doğurabilir.

Plastik yapıştırıcı, seloteyp bant vb. tehlikeli yapıştırıcıları çıkarmaya kalkışmadan fotoğrafın fiziksel durumu gözlemlenmelidir. Gereksiz yapışkanlardan kurtulmak için kazıma, uygun alkollü çözeltilerle yıkama, sonra da fotoğrafın bütünüyle yıkanması yöntemlerini uygulamak denenebilir. Bu tür baskılar yine de arşivdeki ana koleksiyondan ayrı tutulmalıdırlar; çünkü olasılıkla, yıkamalar çoğu yapıştırıcıyı tamamen çıkartmak için yeterli olmayacaklardır.

Silme işlemine genellikle kurşunkalemle işaretlenmiş paspartu ya da

çerçevelerin temizlenmesi için gerek duyulur. Ancak, kazayla da olsa, arada sırada bir duyarlıya da kurşunkalem izine rastlamak olasıdır. Böyle bir durumda, yumuşak, beyaz ya da kehribar renkli bir silginin çok bastırmadan kullanımıyla baskı üzerindeki karbonun bütünüyle ya da kısmen temizlenmesi sağlanabilir. Burada bir mucize beklenmemeli, birazcık göze çarpan bir kalem çiziminin derin bir çizikten çok daha az dikkat çekici olduğu anımsanmalıdır. Çizikten bütünüyle kurtulmaya çalışırken sürdürülen silme eylemi, bir süre sonra görüntünün ciddi olarak silinmesine neden olabilir. Silme işlemi sırasında, atıkların temizlemenin zor olduğu yağlı daktilo silgiler ve renkli silgiler kullanılmamalıdır. Karbondan kurtulma uğraşısı sırasında arta kalan silgi atıkları, fotoğrafa zarar vermede hiç zaman kaybetmeyecek, fotoğraf eski haliyle yaşamını sürdüreceksen şimdiki şansın da mahrum kalacaktır.

Arşivlemenin gereklerine uygun olarak paspartu ve çerçevelerden olabildiğince kaçınılmalıdır. Bazen kırılabilir bir fotoğrafın dayanıklılığını artırmada ya da parçalanmış bir fotoğrafı birleştirmede, kalıcı olmayan çerçeveleme teknikleri kullanılabilir. Böyle bir iş için doğru ağırlık ve dokuda paspartu malzemesi seçmek ve jelatin yapıştırıcılar kullanmak oldukça güvenlidir.

Fotoğrafta rötuş ya da restorasyon başlı başına gelişmiş bir sanat olmakla birlikte, küçük ve basit hasarları olan bir anı fotoğrafının doğru araçlarla tedavi edilmesinde konunun inceliklerini bilen bir uzman olmak gerekemeyebilir. Ancak önemsenmediği yapıtlar için, bu konuda hizmet aldığınız fotoğrafçınızı kullandığı araç, gereç ve bilgi bakımından denetlemeli, arşivlemeye uygun fotoğrafik restorasyonlar için tasarlanmış kalemler kullandıklarından emin olmalısınız. Kuşku halinde bilgisayar restorasyonları tercih edilebilir.

Saptayıcı lekeleri baskı, negatif ya da saydam üzerinde ağarma varmış gibi gözükür ve çok yavaş yayılarak zarar verir. Nispeten yeni bir fotoğraf üzerinde farkedilirse, yayılma yeniden yıkama yoluyla durdurulur. Ancak baskının tamamının lekelerle kaplandığı ilerlemiş durumlar, kesme ve yıkama işlemlerini kapsayan birleşik çözümler gerektirebilir. Baskı üzerinde leke olmamasına karşın bütün görüntü ağarmış gibi durabilir. O zaman aklımıza gelmesi gereken tek düşünce, ilk işleme sırasında yapılan yıkamanın, saptayıcıdan kurtulmayı sağlayacak yeterlilikte olmadığıdır ki, bu durumda yapılacak pek bir şey kalmamıştır.

•Karton kutularda tutulan fotoğraflar daima zararlı tüm maddelerden arındırılmış, daha dayanıklı ve asitsiz arşiv kutularına aktarılmalıdır.

•Olası kaybolmalara karşı filmler kart baskılardan ayrı saklanmalı, özel fotoğraflardan çok sayıda çoğaltılıp farklı yerlerde bulundurulmalıdır.

•Su baskını, yangın gibi beklenmedik durumlar için kolayca uygulanabilecek bir acil durum planı yapılmalıdır.

Eğer hedef, fotoğrafın ömrünü 70-100 yıl arasına çıkarmak olursa, fotoğrafik malzemelerin korunması, yukarıdakilere ek olarak, daha fazla ilgi ve bilgi gerektirir:

•Dokunurken parmak izlerinin ve eldeki asitli ya da yağlı maddelerin fotoğrafı kirletmesini önleyen, bu iş için üretilmiş, pamuk eldivenler mutlaka kullanılmalıdır.

•Depolamada zararlı olabilecek tüm kimyasallardan sakınmanın yolları öğrenilmelidir.

•Asitli ve kokulu malzeme ya da ürünler kullanılmamalı, ayrıca bu ürünlerin alınmaması ve satılması için mücadele edilmelidir.

•Negatif ya da pozitif filmler arşivleme kalitesi en yüksek zarf, poşet ya da çerçevelerde saklanmalıdır.

•Kart baskılar, hem korunma hem de izlenmelerini sağlayan, arşivleme kalitesinde, asitsiz plastik poşetler ya da plastik cepler içeren albümlerde saklanmalıdır. Bu oldukça iyi bir saklama yöntemidir.

•Özel olarak üretilmiş asitsiz destek malzemeleri (mukavva, kalın karton ya da ahşap) hassas ve kırılgan olan fotoğrafları kırılma, bükülme, katlanma gibi daha başka zararlardan korur.

•Fotoğraflar paspartuluyken saklanmamalı ya da kalıcı bir şekilde paspartulanmamalıdır.

•Fotoğrafın çerçevelenmesi halinde cam ile fotoğraf arasında bir hava boşluğu kalması sağlanmalıdır.

150 yıl ve daha uzun ömürlü fotoğraflar için sunulan öneriler, sıradan kişilerden daha çok idealistlere uygundur. Ancak hedeflerimiz bazen bizi bir idealist gibi davranmaya zor-



layabilir. Dolayısıyla hiç bir hoşgörünün söz konusu dahi edilemeyeceği bir arşivleme çalışması gerektiren bu süre için yapılacaklar da şöyle sıralanabilir:

•Profesyonel fotoğraf mağazalarında da satılıyor olsalar, fotoğrafik malzemelere her zaman zarar verebilecek "popüler" ürünlerin kullanılmamasına dikkat edilmelidir.

•Bir fotoğrafın yaşam süresinin, fotoğrafın kimyasal süreçlerdeki işleme kalitesiyle, arşivleme koşullarının nitelikleri gibi çok kritik iki ana faktöre bağlı olduğu her zaman anımsanmalıdır.

•Fotoğrafçılık konusunda hizmet alınan profesyonel satıcıların seçiminde çok çok titiz davranılmalıdır.



•Fotoğraflarınızın (özellikle de negatiflerinizin) yeniden yıkanması konusundaki ustalığınız, istediğiniz standartlara erişebilmede önemli ve etkin bir yöntemdir.

•Fotoğrafik arşivlemede en iyiyi başarmanın bir yolu da, arşivle karanlık odanın farklı mekanlarda, hatta bazen farklı adreslerde olmasını sağlamaktır.

•İdeal bir arşivde temizlik, nem, sıcaklık, toz, ışık koşullarının yanısıra kullanılan yapı malzemeleri ve dolapların özelliklerinin hiç bir değişime uğramaması sağlanmalıdır.

•Koleksiyonunuzdaki her fotoğrafik malzeme kendine özgü, az rastlanır kimyasal sorunu da bereberinde getirir. Bu nedenle kart baskıların her birini ayrı ayrı zarflamak zararlı maddelerin yalıtılmasına yardımcı eder ve fotoğrafların birbirlerine yapışmasını önler.

•Çeşitli yapıştırıcılarla yapılan kalıcı paspartu ya da çerçeveler ideal fotoğraf arşivlerinin hiç birinde kullanılmaz.

Son olarak, fotoğraflarınızı gelişkin teknolojik olanakların sunduğu elektronik yollarla da arşivleyebileceğinizi unutmamalısınız. Bu yöntem yeterince uygun koşullar sağlanabilirse fotoğrafların sonsuz sayılabilecek bir ömür geçirmelerini sağlayabilir. Hem filmlerin, hem de kart baskıların karşı karşıya oldukları solma, kırılma, çizilme, katlanma gibi geleneksel tüm olumsuz tehlikelerin söz konusu dahi olmadığı bu yöntemde dikkat edilmesi gereken tek şey, CD ROM ya da DVD gibi yeni sayısal ortamların, fotoğrafın karakteristiğiyle ilgisiz, kendine özgü başka tehlikeler içermesidir. Ancak klasik yöntemlerle kıyaslandığında, alınacak çok az önlemlerle, bu ortamların amacımıza ulaşmada ne kadar etkin birer araç oldukları da görmezden gelinemez.

Kaynaklar:
www.agfaphoto.com: agfa library basic of photography
Ralph G. McKnight, Guidelines For Preserving Your Photographic Heritage
www.genealogy.com/genealogy: Protecting Family Memories from Time,
Nazif Topçuoğlu, İyi Fotoğraf Nasıl Oluyor Yani?
John Hedgecoe, The Photographers Handbook
Tanju Akdeniz, Fotoğraf Dernekleri Fotoğraf Temel Eğitimi Seminer Notları